

teoretisk pendang till Larsson-Kockbergs mera journalistiska bok.

G Harry Stine: *Rymdföretaget*. Timbro.

Bengt-Arne Vedin: *Godmorgon framtid*. Atlantis.

Alf Åberg: *De första utvandarna*. Natur och kultur.

Är konservatismen död? Svenska Dagbladet. Bertil Östergren: *Vem är Olof Palme?* Timbro.

Den första heltäckande studien i Olof Palmes politiska liv; redan före utgivningen en kontroversiell och mycket uppmärksammat bok.

ERIK ANNERS:

Konsten att skriva

I sin avslutande essay: *Konsten att minnas* behandlar Thede Palm i sin senaste men förhoppningsvis inte sista krigshistoriska bok – "De vita och de röda" – (Militärhistoriska Förlaget) något så subjektivt som konsten att skriva memoarer. Inte många skulle våga sig på det ämnet och än färre skulle lyckas. I den gamla lärdomsskolan skulle man talat om ett fritt ämne. Det kräver i högsta grad att författaren, till lärdom och kritisk förmåga, också kan lägga konsten att skriva. Och den konsten behärskar Palm. Näst efter Frans G Bengtsson torde han vara vår bäste historiske essayist – orsaken till att han inte intager en mer känd ställning i vår litterära värld (om den svenska kulturella ankdammen nu tål en så anspråksfull beteckning) är helt enkelt att han begränsat sig till ett område för konnässörer, nämligen de krigshistoriskt intresserade. Vad som ger liv och intresse åt hans studier över märkliga, ofta besynnerliga historiska gestalter, är hans mästerverliga inplacering av dem i den historiska bakgrundsmiljön, där han låter både ideologiska och materiella rekvisita komma till sin fulla rätt.

Men framförallt skall hans litterära penselföring berömmas. Frans G Bengtsson skrev

för det mesta arkaiserande, i långa rullande perioder, som gjorde sitt osvikliga intryck genom tyngden bakom alla belletristiska konststycken. Palm skriver en mer modern svenska; han behärskar formlära och syntax lika väl och åstadkommer med de mildaste metoder starka effekter – den som vill se exempel på det kan lämpligen läsa det sista stycket i "konsten att minnas".

Men innan Palm kommit så långt har han hunnit med mycket – från boerkriget och inbördeskriget i Ryssland mellan vita och röda över Jalta och två generaler, amerikanen MacArthur och fransmannen Massu, där likväl skuggan av en annan general ligger tung över porträttet, samt John Foster Dulles och Suezkrisen.

Det är svårt att välja den vackraste blomman i en sådan bukett. Sådant är alltid en smaksak. Själv har jag haft mest nöje av studien över MacArthur – en gestalt, som aldrig blev mer känd i Sverige och vars historiska betydelse för Amerika och Japan och därmed för det så snabbt expanderande Stillahavsområdet knappast kan överskattas. Han hade under sin långa tid på Filippinerna lärt sig förstå Fjärran Östern, och få av historiens stora

prokonsuler har varit lika väl rustade för sin uppgift; inte många har också varit lika framgångsrika. Han är en av de få gestalter i modern tid som är en de stora Caesarernas like. Det är med en rysning man föreställer sig vad som kunde ha hänt om ockupationen av Japan efter 1945 letts av en enklare och om Fjärran Östern mer okunnig amerikansk militär: sådana fanns det beklagligt gott om i de högsta amerikanska befälshierarkierna under kriget. Officersbanan drog under mellankrigstiden i USA i regel inte till sig annat än hederliga medelmåttor.

I titelessayen: "De vita och de röda" lyckas författaren med något som inte är alla historiker givet, nämligen att ge överblick och perspektiv åt det politiskt och militärt kaotiska händelseförloppet under den ryska revolutionen och det därpå följande inbördeskriget.

Att en revolution var oundviklig i Ryssland, om man led nederlag i kriget, det förstod alla någorlunda invigda redan år 1914. Det berättas att Nikolaj II brast i gråt sedan han skrivit under den mobiliseringsorder för sex västtyska militärdistrikt, som blev en sannolikt avgörande utlösande faktor. Han hade anledning att fälla tårar. Nederlaget mot Japan år 1905 hade lett till en då med yttersta möda nedkämpad revolution; den hade bemästrats i icke ringa grad med konstitutionella eftergifter – som man sedan till stor del tog tillbaka. Men förlorade Ryssland ett storkrig var frågan blott om revolutionen skulle bli vänsterborgerlig eller jakobinsk. I likhet med den franska revolutionen inleddes den ryska av moderata krafter, som snart uppslukades av jakobinernas arvtagare, bolsjevikerna. De utgjorde den majoritetsfalang inom det ryska socialdemokratiska partiet, som under Lenins inflytande vunnits för idéerna om en de självkorade yrkesrevolutionärernas diktatur genom en från ovan styrd hierarki. Diktaturen skulle ingalunda legitimeras av någon folklig förankring – det var minoritetsfalangens, mensjevikernas, ståndpunkt – utan endast och allenast av härskarnas insikt om marxismens absoluta sanning. Härigenom ansåg de sig i högre mening företräda den sanna folkviljan, nämligen den vilja, som folket självt spontant skulle omfatta

bara det blev tillräckligt upplyst.

Som bekant är detta den ideologiska förklaringen till att kommunistiska partier har så lätt för att utropa regeringar, även där deras parti är i förkrossande minoritet.

Inbördeskriget fördes från båda sidor med en grymhet, som knappt torde ha överträffats ens av assyrier och nazister. Men "majoritetsfalangen" vann, bl a tack vare splittringen bland de vita och utlandets oförmåga att fatta vad det hela egentligen skulle kunna leda till. En i praktiken avgörande faktor var att bolsjevikerna hade bättre ledare, främst Lenin och Trotskij, människor som i årtionden förberett sig just för sin revolutionära uppgift. Därtill kom att bolsjevikerna hade övertagit själva statsapparaten. Den använde de, med utnyttjande av legala metoder, till att rekrytera 10000-tals officerare och inkalla miljoner "värnpliktiga", vilka betraktades och behandlades som desertörer, om de inte inställde sig.

Det av Palm i stram stil skildrade blodbadet var av en omfattning, som skulle utmattat västeuropeiska folk för decennier framåt. Men den ryska befolkningens förmåga att överleva – den bestod fortfarande till mer än 95% av bönder – var enorm och dessa uthärdade alla prövningar, både då och senare under 1920-talets hungerkatastrofer. Så vitt jag vet har vi inte förut på svenska språket en likvärdig skildring av detta även för oss svenskar så viktiga historiska skeende, och Palms studie är redan därför en förtjänst.

Palm avslutar sina idérika och väl genomtänkta studier med en bedömning av Albert Speers memoarer. Själv är jag av samma uppfattning som Palm; dessa minnen "de profundis" är bland det märkligaste som skrivits i den vägen. Som historisk källa är de ovärderliga därför att författaren inte har något av försvara – sedan han förklarat sig "skyldig" till anklagelserna i Nürnberg-processen hade han ju ingen moralisk plattform. Han försöker inte heller – mer än i form av lätta, mänskligt begripliga retuscheringar – presentera tillrättalagda bilder. Hans minnen bidrar i icke ringa mån till att förklara hur den stora katastrofen: Hitlers Machtübertagelse, kunde komma sig. Ty än i dag frågar man sig ovillkorligen inför bilden av Adolf Hitler:

Hur kunde denna alldagliga småborgarfigur med sin blekfeta kroppshydd, ridikyla mustasch och osköna röst utöva ett så starkt inflytande över sin omgivning. Sedan han blivit Führer und Reichskanzler", javäl, inför personer i höga ställningar grips människor lätt av en spontan vördnad. Men innan han kom dit? Speers memoarer säger något väsentligt om det. Hitler måtte kring sin sällsamma

blandning av fryntlighet och korpralskrik kunnat utstråla en genialitet, som vann och band människor. Att genialiteten var en den onda viljans genius, det upptäckte många för sent eller inte alls.

Så kan man reflektera kring Thede Palms bok. Och det är inte det minsta värdet med den att den just lockar till reflexioner i hans egen genre.

ÅKE DAUN:

Den hjärtlösa välfärdsstaten

Det är både bra och dåligt att samhällsforskare är aktiva politiker. Det är önskvärt att politiker är extra kunniga i samhällsfrågor, men partibundenheten är inte oproblematisk. Det är vetenskapligt eftersträvansvärt att samhällsforskare är så obundna som möjligt. Ändå skall vi vara medvetna om att det finns framstående forskande politiker, en Bertil Ohlin, en Gunnar Myrdal, en Gunnar Heckscher.

Ytterligare en är professor Staffan Burenstam Linder, som i sin nyutkomna bok "Den hjärtlösa välfärdsstaten" (Timbro samhällsdebatt) presenterar en samhällsanalys som samtidigt är ett politiska debattinlägg.

Mycket av den kritik som under senare år riktats mot välfärdsstaten i dess utvecklande form bygger på studier av systemets *oförutsedda* avigsidor. Statsvetaren och socialistiska debattören Bo Lindensjö har nyligen för sin del hävdad, att den liberala och konservativa kritiken av välfärdsstaten i många stycken träffar rätt. "Genuina problem och dilemman för välfärdsstaten blottläggs, som välfärdsstatens försvarare medvetet måste diskutera och ta ställning till" (Tiden 10/1983).

Lindensjö menar att vad denna kritik dock saknar är en strategi för att överskrida den. Ej heller erbjuder den något seriöst alternativ till välfärdsstaten. Emellertid synes det vara med ett sådant mål för ögonen som Burenstam Linder delvis framställt sitt alternativ: *välfärdssamhället* – ej välfärdsstaten.

För Burenstam Linder förverkligas välfärdssamhället väsentligen genom en solidaritet, som har "sitt ursprung i en önskan och en möjlighet i vars och ens egen gärning att hjälpa, vara hänsynsfull, ordna väl för sina egna och andra". Detta leder honom till att förespråka en politik, som befrämjar en starkare familjesammanhållning. "Denna känsla utvecklas naturligt inom familjen och kan där växa sig så stark att den räcker även till generositet långt utanför dess gränser. Det går inte att älska vilt främmande människor, om inte själen först värmts av kärlek och ansvar för anhöriga och vänner."

I sin kritik av välfärdsstaten påpekar han att solidariteten där "går över skattsedeln". Välgörenhet betraktas å sin sida som något fult, dvs människors medkänsla och vilja att hjälpa förhånas. Jag är rädd att detta resonemang inte riktigt håller empiriskt. Visserligen